

7/4466

3-
422

T.C.
DEVLET BAKANLIĞI

SÜREKLİ İNİR

SAYI : B.02.0.007/1405
KONU :

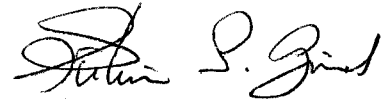
ANKARA
S...R./2001

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

İLGİ: TBMM Başkanlığı'nın 12.06.2001 tarih ve A.01.0.GNS.0.10.00.02-7/4466-10831
25321 sayılı yazısı.

Karaman Milletvekili Sayın Zeki ÜNAL'ın, Bakanlığımıza tevcih ettiği, 7/4466-
10831 esas no'lu yazılı soru önergesi cevabı ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Şükrü S. GÜREL
Devlet Bakanı

Ek: Soru önergesi cevabı (4 sayfa)

DAĞITIM :

Gereği :

TBMM Başkanlığına

Bilgi :

Başbakanlığa

SN. ZEKİ ÜNAL'IN 7/4466-10831 NO.'LU SORU ÖNERGESİNE CEVAPTIR

Soru 1: Ülkemizde, bor cevherinin rezervi ve dünyadaki yıllık bor üretimindeki yüzdesi nedir?

Cevap 1: Bor, ülkemizin sahip olduğu en önemli madenlerden biridir. Dünya toplam bor rezervinin yaklaşık %63'ü Ülkemizde, %10.3'ü ABD'de, %13.7'si Rusya'da ve diğer rezervler ise Çin, Şili, Bolivya, Peru, Arjantin, Sırbistan ve İran'da bulunmaktadır.

Rezerv açısından bakıldığında, bor oksit (B_2O_3) bazında 497 milyon ton görünür, 524 milyon ton muhtemel olmak üzere toplam dünya bor rezervi 1.021 milyon tondur. Türkiye'nin bor rezervi 375 milyon ton görünür, 269 milyon ton muhtemel olmak üzere toplam 644 milyon tondur. Dünya toplam bor rezervinde Türkiye'nin payı %63, görünür rezervde %75 olmaktadır. ABD ise 45 milyon ton görünür, 60 milyon ton muhtemel rezervle dünya toplam bor rezervinin %10,3'üne, görünür rezervin de %9'una sahiptir.

Dünya bor üretimi B_2O_3 bazında 1.5 milyon ton olup bu üretimin %37'si ABD de yerleşik US Borax Inc., %31'i Eti Holding A.Ş. tarafından gerçekleştirilmektedir. Yıllık bazda dünya bor pazarının toplam parasal büyüklüğü 1 milyar 200 milyon US\$ olup en büyük bor üreticileri US Borax Inc. ile Türkiye'de Eti Holding A.Ş.'dir.

Soru 2: Mevcut rezervin, dünya fiyatlarıyla, dolar cinsinden değeri nedir?

Cevap 2: Mevcut bor rezervlerinin parasal büyüklük olarak ifade edilmesi, çok karmaşık ve geleceğe yönelik tahminlere ilişkin varsayımlarda bulunmayı gerektirmektedir. Bu şekilde elde edilecek veriler amaca ve varsayımlara göre değişiklikler arz edeceğinden söz konusu rezervlerin parasal büyüklük olarak ifade edilmesi madencilik sektöründe genelde tercih edilmemektedir.

Soru 3: Üretilen bor madeninin, bir yıldaki milli ekonomiye katkı değeri nedir?

Cevap 3: Eti Holding A.Ş.'nin bağlı ortaklığı olan Eti Bor A.Ş.'nin 1999 yılı faaliyetleri sonunda Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya (GSYİH) katkısı üretici fiyatlarıyla 90,5 trilyon Türk Lirası, alıcı fiyatlarıyla 93,1 trilyon Türk Lirası olarak gerçekleşmiş olup, Gayri Safi Milli Hasılaya (GSMH) katkısı ise alıcı fiyatlarıyla 93,1 trilyon Türk Lirası olmuştur.

Soru 4: Üretilen bor madeninin, yüzde kaçını, endüstride kullanabilmekteyiz? Bu miktar, ülke açısından yeterli sayılabilecek bir oran mıdır?

Cevap 4: İç ve dış piyasaya arz edilen toplam bor minerallerinin % 5,64'ü ülkemiz sanayiinde kullanılmaktadır. Bu oranın ülkemiz açısından yeterli olarak görülmesi mümkün değildir. Ancak, endüstrinin gelişmesine ve ileri teknolojilerin kullanılmasına paralel olarak 250'den fazla kullanım alanına sahip olan bor bileşiklerinin tüketimi artacaktır.

Soru 5: Pazar konusunda ülkemizin bir sıkıntısı var mıdır? Varsa, bu ne tür bir sıkıntıdır? Giderilme şansı yok mudur?

Cevap 5: Eti Holding A.Ş. tarafından üretimi gerçekleştirilen ham ve rafine bor ürünlerinin tamamı iç ve dış pazara arz edilmektedir. Pazar konusunda herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Eti Holding A.Ş.'nin dünya bor sektöründeki pazar payının daha üst seviyelere çıkarılmasına yönelik olarak gerek rafine ürün kapasite artırımı, gerekse pazarlama ağını genişletme çalışmalarına devam edilmektedir.

Soru 6: Hükümetiniz, bor madeninin özelleştirilmesini istediği halde, Bakanlığınızca, buna muhalefet ettiğiniz bilinmektedir. Kendi hükümetinize rağmen, sizi bu konuda farklı düşünmeye sevk eden, sebep nedir? Bor madeninin özelleştirilmesinin, stratejik anlamda, ülkemize ne gibi zararları olabilir? Hükümetin özelleştirme isteği, IMF'nin taleplerine cevap anlamında değerlendirilebilir mi?

Cevap 6: 1970'li yıllara kadar büyük oranda yerli ve yabancı özel şirketler eliyle işletilen ülkemiz bor yatakları; 1978 yılında çıkartılan ve bor madenlerinin devlet eliyle aranması ve işletilmesini düzenleyen 2172 sayılı kanun kapsamında Eti Holding A.Ş.'ne (Etibank) devredilmiştir. Daha sonra 1983 yılında çıkartılan Bor Tuzları ile Nükleer Enerji Hammaddelerinin İşletilmesini, Linyit ve Demir Sahalarının Bazılarının İadesini Düzenleyen 2840 sayılı Kanunun 2. maddesi "*Bor tuzları uranyum ve toryum madenlerinin aranması ve işletilmesinin devlet eliyle yapılacağı ve bu madenler için 6309 sayılı Maden Kanunu gereğince gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine verilmiş ruhsatlar iptal edilmiştir.*" şeklindedir. Ayrıca 1985 yılında çıkartılan 3213 sayılı Maden Kanununun 49. maddesinde de bor madenleri ile ilgili olarak; "2840 sayılı Kanun hükümleri saklıdır." denilmiştir. Bu nedenle ülkemiz bor madenleri, bor ürünlerinin birbirlerinin yerine ikame edilebilir niteliklerinden dolayı satış fiyatları ve miktarlarının taşıdıkları hassasiyet de göz önüne alınarak Eti Holding A.Ş. tarafından işletilmekte, üretilmekte ve satılmaktadır.

Bor cevherlerinin 1978'de devletleştirilerek Eti Holding A.Ş.'ne devredilmesinden sonra Eti Holding A.Ş. tarafından bugüne kadar yapılan yaklaşık 600 milyon US\$'a yakın yatırım neticesinde, 1978 yılında cevher bazında toplam 660 milyon ton olan bor rezervi, günümüzde cevher bazında 2 milyar tonun üzerine, dünya bor üretiminde ülkemizin payı da; 1975'de %11'den günümüzde %31 seviyesine çıkartılmıştır. 1978'den önce ülkemizde ancak 40-60 US\$/ton fiyatla ihraç edilebilen bazı bor tuzları, devletleştirme sonrasında bugün 160-200 US\$/ton fiyatla satılır hale getirilmiş olup 83 milyon US\$ olan ülkemizin bor ihracat gelirleri de günümüzde 240 milyon US\$/yıl seviyelerine yükseltilmiştir.

Bor ürünlerinin birbirini ikame özelliği ürün çeşitlendirilmesini gerektirmekte olup bu durum büyük yatırımlar, sürekli teknoloji yenileme ve dünya çapında bir pazarlamayı içeren bir işletmeciliği zorunlu kılmaktadır.

Dünya bor pazarının yapısı nedeniyle bor ürünleri üretim teknolojileri diğer birçok üründe olduğu gibi kolay ulaşılan teknolojiler değildir. Eti Holding A.Ş. dışarıdan temini mümkün olmayan teknolojileri büyük masraflar yaparak deneme-yanılma yoluyla geliştirmek zorunda kalmış ve bu alanda önemli bir mesafe kaydetmiştir.

Eti Holding A.Ş. ana faaliyet alanları olan bor ve alüminyum sektörlerinin mevcut durumları 23.11.2000 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında görüşülerek, "*Bor cevherimizin daha verimli bir şekilde üretimi ve daha akılcı bir politikayla pazarlanması konusunda*" ilke kararı alınmıştır.

Bu karara rağmen, Devletçe işletilecek madenler kapsamında bulunan bor madenlerini işletme görevini tek elden yürütmekte olan Eti Holding A.Ş., 06.01.2001 tarih ve 24279 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 20.12.2000 tarih ve 2000/92 no'lu Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararıyla özelleştirme kapsamına alınmıştır.

Bor madenciliğinin 2840 sayılı Kanunun getirdiği hukuki boyutunun yanında, Türkiye'nin makro menfaatlerini ilgilendiren ekonomik boyutu da büyük önem arz etmektedir. Bor madenlerinin özelleştirilmesi konusunda Türkiye'nin ulusal menfaatleri açısından "katma değer", "ihracat", "karlılık" ve "vergilendirme" konularında çok büyük riskler mevcuttur. Dünya bor pazarında fiyatların olduğu bir borsa mevcut olmayıp, piyasadaki geçerli fiyatlar; Eti Holding ve tek rakibi durumundaki Rio Tinto grubunun bir yan kuruluşu olan US Borax Inc. tarafından belirlenmektedir. 1978'den önce Türkiye'den ancak 40-60 US\$/ton fiyatla ihraç edilebilen bazı bor tuzları, devletleştirme sonrasında bugün 160-200 US\$/ton fiyatla satılır hale gelmiştir. Bunun sebebi; dağınık ve birbirleriyle rekabet halindeki küçük ölçekli firmalar yerine, üretim, depolama, dağıtım ve pazarlama faaliyetlerinin Eti Holding tarafından tek elden yürütülmesi sayesinde fiyatlandırmada sağlanan disiplindir.

Bor madenlerinin özelleştirilmesi durumunda; ortaya çıkabilecek birçok küçük veya orta ölçekli, sermaye, teknoloji ve tecrübe birikiminden yoksun firmaların Dünya pazarında birbirleriyle rekabete girmeleri neticesinde; bor ürünlerinin ikame özelliği yüzünden satış fiyatlarında önemli düşüşler görülecek ve ülkemizin bor ihracat gelirleri de aynı ölçüde gerileyecektir. Ayrıca bu durum; Eti Holding tarafından benimsenen "Ham bor yerine rafine bor üretimi ve satışı" ile "Dünya ölçeğinde dağıtım ve pazarlama" politikaları kapsamında girilen, rafine bor üretimi ve uluslararası dağıtım ağının güçlendirilmesine yönelik yatırım ve organizasyon stratejisini de sekteye uğratarak, ülkemizin bor madenlerinden sağlayabileceği büyük katma değer potansiyelini yok edecektir.

Bor madenlerinin özelleştirilmesi, büyük emekler verilerek bugünlere getirilen ülkemizin en önemli kaynağının yanlış ellerde heba edilmesi sonucunu doğuracaktır.

Bu nedenle, Ülkemizin en değerli yeraltı zenginliği durumundaki bor tuzlarının Türkiye ekonomisine katkısının azami seviyelere yükseltilmesi ve istikrarlı bir yapı içerisinde kalıcı ve uzun vadeli olarak devamı için bor tuzlarının Devlet eliyle İşletilmesi hem yasal bir zorunluluk, hem de ülke menfaatleri için bir gereklilik arz etmektedir.

Soru 7: Devletin işletme de finans sıkıntısı var ise, yerli sermayeye işletme hakkını vererek ve teşvik ederek, bu kaynağın harekete geçirilip, ekonomiye kazandırılması niçin düşünülmemektedir?

Cevap 7: Eti Holding A.Ş., bir taraftan üretim maliyetlerinin düşürülmesi, diğer taraftan satış hasılatını artırıcı tedbirlerin alınması suretiyle daha fazla kaynak üretir duruma gelmiş olup, kendi yatırımlarının finansmanını sağlayacak yapıya sahiptir.

Bor cevherlerinin ekonomik hayatımıza daha etkin bir şekilde kazandırılması için, bugüne dek yapılamayanları belirli bir süre içerisinde yerine getirmek amacıyla, özellikle ham bor yerine rafine bor üretilip satmak üzere son yıllarda yatırım atağına giren Eti Holding A.Ş. ruhsatlar, fiyatları belirleme ve pazar politikaları Eti Holding A.Ş.'nde kalmak şartıyla bor uç ve bor ileri uç ürünlerinin üretilmesinde özel sektörle işbirliği yapılmasını desteklemektedir.

Soru 8: İşletmenin canlanması ve ileri teknoloji kullanımına geçilerek entegre tesislerle, uç ürünler üretilmesi ne zaman gerçekleştirilecektir?

Cevap 8: Eti Holding A.Ş., bor politikasını ham bor cevheri yerine rafine bor ürünleri üretip satmak şeklinde değiştirmiştir. Bu çerçevede, halen 557 bin ton/yıl civarında olan rafine bor üretim kapasitesini önce 800 bin ton/yıl, daha sonra da 1 milyon 200 bin ton/yıl seviyelerine yükseltmek için yoğun bir yatırım atağı içerisine girmiştir. Bu kapsamda; Eti Holding A.Ş.'nin kendi kaynaklarından sağlayacağı toplam 200 milyon US\$ seviyelerine yaklaşan, Emet Yeni Borik Asit Tesisi, Kırka 3. Bor Türevleri Tesisi, Yeni Sülfürik Asit Tesisi ve Tek Kademedeki Penta Üretim Tesisinden oluşan rafine bor ürünleri yatırımlarına başlanmıştır.

Söz konusu yatırımların faaliyete geçmesiyle, yaklaşık 260 bin ton/yıl ilave rafine bor kapasitesi devreye girecek olup, Eti Holding A.Ş. bor satış gelirleri de yılda yaklaşık 100 milyon US\$ artacaktır.

Ayrıca, 240 bin ton/yıl kapasiteli 4. Bor Türevleri Tesisi ile 70 bin ton/yıl kapasiteli Sodyum Perborat Tesisine ilişkin fizibilite çalışmaları devam etmektedir. Eti Holding A.Ş.'nin hedefi olan 1 milyon 200 bin ton/yıl rafine ürün kapasitesine ulaşmak için ise hala 250-300 milyon US\$ yatırım gerekmekte olup, bor uç ve bor ileri uç ürünlerine (bor karbür, bor nitrür, ferro bor vb.) yatırım yapılmasının sağlanması da hedeflenmektedir.

Ülkemizin rafine bor ürünleri kapasitesinin önümüzdeki yıllarda 1 milyon 200 bin ton'a çıkarılamaması durumunda fiyatta ve pazarda US Borax Inc. firmasını geçmemiz mümkün görülmemektedir. Bu nedenle, Eti Holding A.Ş. tarafından yapılması planlanan yatırımların hayata geçirilmesi ülkemiz açısından büyük önem arz etmektedir. Planlanan yatırımların tamamlanması ile ülkemiz bor ihracatı 250-300 milyon US\$/yıl seviyesinden yaklaşık 3 kat artırılarak 750-800 milyon US\$/yıl'a çıkarılabilecektir.

Soru 9: Bor madeni hangi sektörlerde kullanılmaktadır? Kullanım, hammadde olarak mı yoksa endüstriyel madde olarak mı kullanılmaktadır? Ülkemizde, bor madenini, endüstriyel madde haline getiren sanayi tesisleri var mıdır? Yoksa, dışarıdan ithal edilmekte midir? Edilmekte ise hangi ülkelere temin edilmektedir?

Cevap 9: Bor mineralleri arasında ülkemizde yaygın olarak bulunanlar tinkal, kolemanit ve üleksit'tir. Başlıca tinkal yatakları Eskişehir-Kırka'da, kolemanit yatakları Kütahya-Emet (Espey ve Hisarcık), Balıkesir-Bigadiç ve Bursa-Kemalpaşa'da (Kestelek), üleksit yatakları ise Balıkesir-Bigadiç civarında bulunmaktadır.

Bor mineralleri bazı alanlarda ham olarak kullanılabildiği gibi, genel olarak rafine bor bileşiklerine ve uç ürünlere dönüştürüldükten sonra geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. Cam endüstrisinden, sabun ve deterjanlara, gübre ve tarımsal ilaçlardan aleve dayanıklı malzemelere, nükleer uygulamalara kadar geniş bir kullanım alanı olan bor ürünleri günümüz teknolojisinde önemli bir yere sahiptir.

Ülkemiz sanayiinde kullanılan bor bileşiklerinin sektörlere göre dağılım yüzdeleri yaklaşık olarak şöyledir; %45 Cam Endüstrisi, %15 Sabun ve Deterjan Endüstrisi, %10 Sır ve Emaye Endüstrisi, %8 Tarım sektörü ve %22 Diğerleri.

Ülkemizde, bor madenini endüstriyel madde haline getiren sanayi tesisleri vardır Eti Holding A.Ş.'nin halen borik asit, boraks dekahidrat, boraks pentahidrat, sodyum perborat tetrahidrat, sodyum perborat monohidrat ve susuz boraks kurulu üretim kapasiteleri mevcuttur. Eti Holding A.Ş. toplam 1.800.000 ton/yıl ham bor, 557.000 ton/yıl (susuz boraks dahil) rafine bor kurulu üretim kapasitesine sahiptir.